6. 11. 2012

ID: 86784

Odpovědnost státu za škodu

Výše přiznaného zadostiučinění by se neměla bez zjevných a podstatných skutkových odlišností konkrétního případu podstatně odlišovat od zadostiučinění přiznaného v případě skutkově obdobném. Významnější odchylka je v tomto směru možná jen tehdy, bude-li též soudem řádně a přesvědčivě zdůvodněna. V případě náhrady nemajetkové újmy se s ohledem na její rozdílný charakter, v porovnání s náhradou škody (majetkové újmy) a zákonný požadavek přihlédnout při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění i k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo, omezení dovozované ve vztahu k nároku na náhradu škody neuplatní a naopak je třeba chování poškozeného, kterým ke vzniku nemajetkové újmy přispěl, zohlednit. Bude-li zjištěno, že se poškozený dopustil jednání, pro které byl následně trestně stíhán, nepovede to sice k závěru o tom, že si trestní stíhání zavinil a tím pádem k absenci odpovědnosti státu za poškozenému trestním stíháním vzniklou újmu, ale půjde o důležitou okolnost pro stanovení formy a případně výše odškodnění nemajetkové újmy.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 2256/2011, ze dne 21.8.2012)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobce L. P., zastoupeného Mgr. J.K., advokátem se sídlem v P., proti žalované České republice – Ministerstvu spravedlnosti, se sídlem v P., o zaplacení částky 150.000,- Kč s přísl., vedené u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 11 C 45/2010, o dovolání žalobce proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. 2. 2011, č. j. 30 Co 589/2010 – 56, tak, že rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 15. 2. 2011, č. j. 30 Co 589/2010 – 56, a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 27. 10. 2010, č. j. 11 C 45/2010 – 37, se v rozsahu zamítnutí žaloby do částky 70.000,- Kč s příslušenstvím a navazujících výrocích o náhradě nákladů řízení, zrušují a věc se vrací v daném rozsahu Obvodnímu soudu pro Prahu 2 k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Obvodní soud pro Prahu 2 zamítl rozsudkem ze dne 27. 10. 2010, č. j. 11 C 45/2010-37, žalobu na zaplacení částky 150.000,- Kč s příslušenstvím, které se žalobce domáhal jako náhrady nemajetkové újmy způsobené mu trestním stíháním, vedeným proti němu u Okresního soudu v Teplicích pod sp. zn. 6 T 189/2005, které skončilo zproštěním obžaloby. Vyšel ze zjištění, že usnesením Policie České republiky, služby kriminální policie a vyšetřování v Ústí nad Labem ze dne 9. 2. 2005, které nabylo právní moci dne 14. 4. 2005, bylo proti žalobci zahájeno trestní stíhání pro trestné činy útoku na státní orgán a pomluvu, jež spočívaly v tom, že žalobce dne 26. 8. 2004 před budovou Krajského soudu v Ústí nad Labem uspořádal „tiskovou konferenci“, při které přítomným novinářům a kolemjdoucím rozdával tiskoviny pomlouvající soudce Okresního soudu v Ústí nad Labem a advokátku JUDr. M. Č. Rozsudkem Okresního soudu v Teplicích ze dne 18. 5. 2009, č. j. 6 T 189/2005 - 491, který nabyl právní moci dne 5. 8. 2009, byl žalobce obžaloby zproštěn, protože v obžalobě označený skutek není trestným činem.

Soud prvního stupně s odkazem na odůvodnění trestního rozsudku považoval za nešťastné řešení kriminalizaci a trestní stíhání osob, které práci justice kritizují, pokud to nepřekročí určitou hranici, za níž se skutečně může jednat o trestný čin s tím, že i soudci a advokáti mají právo na ochranu osobnosti. Pokud tedy žalobce nestandardním a radikálním způsobem práci justice kritizoval, a za takový způsob kritiky soud prvního stupně považoval svolání „tiskové konference před budovou

soudu“, je třeba na takový projev nahlížet jako na jednání, u kterého je nutno zkoumat, zda „již nedošlo k překročení pomyslné hranice, za níž se může jednat o trestný čin, protože ani soudci nejsou povinni se nechat bezdůvodně ostouzet za situace, pokud své povinnosti řádně plní v souladu se zákonem o soudcích“. Žalobce si musel být vědom skutečnosti, že jeho postup bude posuzován právě proto, zda již nebyla překročena ona hranice, za kterou nelze beztrestně jít. V takovém případě však žalobce může jen obtížně pociťovat vznik nemajetkové újmy, protože si postup orgánů činných v trestním řízení zavinil dobrovolně sám, vlastním jednáním a chováním. Pokud žalobce přesto cítí příkoří za kriminalizaci své osoby, nelze než souhlasit s názorem žalované, že samotné konstatování porušení práva ve smyslu § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění zák. č. 160/2006 Sb. (dále jen OdpŠk), se v daném případě jeví jako dostačující zadostiučinění.

Odvolací soud napadeným rozsudkem změnil rozsudek soudu prvního stupně k odvolání žalobce tak, že žalobě do částky 80.000,- Kč s příslušenstvím vyhověl, ve zbylém rozsahu rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. S odkazem na § 7 odst. 1 a § 31a odst. 1 a 2 OdpŠk, jakož i s odvoláním na judikaturu Ústavního soudu ve věcech sp. zn. IV. ÚS 642/05, II. ÚS 590/2008 a I. ÚS 554/04 odvolací soud dovodil, že nárok žalobce na peněžitou náhradu nemajetkové újmy, která mu vznikla v důsledku nezákonného rozhodnutí o zahájení trestního stíhání, je dán. Poukázal na to, že již samotné trestní stíhání výrazně zasahuje do soukromého a osobního života jednotlivce, do jeho cti a dobré pověsti, a to tím spíše, jedná-li se o obvinění „liché“, což je posléze pravomocně stvrzeno zprošťujícím rozsudkem soudu, podle něhož se skutek, z něhož byl jednotlivec obviněn a obžalován, nestal, případně nebyl trestným činem. Není přitom podstatné, jestli se žalobce dopustil takového jednání, u něhož bylo třeba „prošetřit“, zda šlo o jednání dovolené či o trestný čin. Není také rozhodné, jak orgány činné v trestním řízení vyhodnotily původní podezření, ale to, zda se jejich podezření v trestním řízení potvrdilo. S odkazem na nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. IV. ÚS 428/05, poukázal na to, že „je jistě právem a povinností státu zajišťovat ochranu společnosti skrze vyšetřování podezření ze spáchání trestné činnosti a jednotlivec je povinen v určitém rozsahu omezení z tohoto vyplývající snášet. Pokud však orgány činné v trestním řízení dospějí k pravomocnému rozhodnutí, které se posléze ukáže jako nezákonné, nebo si v průběhu trestního řízení počítají nezákonným způsobem či způsobem neslučitelným s ochranou základních práv, čítající v to nejen extrémní případy nelidského či ponižujícího zacházení, ale též případy průtahů v řízení, jedná se o postupy, kterými již porušují jednotlivá osobnostní práva, jejichž ochrana je garantována čl. 10 Listiny“.

S ohledem na intenzitu zásahu do základních práv žalobce, danou nezákonným trestním stíháním, nepostačí podle odvolacího soudu pouhé konstatování porušení jeho práva, ale je „zde prostor na finanční plnění“. Při stanovení jeho výše vzal odvolací soud v úvahu, že trestní stíhání probíhalo po dobu přibližně čtyř a půl let, v rámci nichž byl žalobce povinen podrobovat se úkonům orgánů činných v trestním řízení a předkládat argumenty na svou obhajobu. Po celou dobu žil žalobce s vědomím tohoto trestního stíhání, „a vědomost o tom mělo nepochybně i jeho okolí, což zcela nepochybně mělo dopad v jeho psychické sféře“. Na druhé straně je třeba vzít v úvahu, že žalobce nebyl omezen na svobodě, protože nebyl stíhán vazebně, a že psychická zátěž spojená s hrozbou trestu nebyla ovlivněna hrozbou vysokého, resp. dlouhotrvajícího trestu odnětí svobody s ohledem na zákonem stanovenou trestní sazbu (§ 154 a 206 odst. 1 a 2 trestního zákona). Odvolací soud tedy uzavřel, že žalobci bylo nezákonným trestním stíháním zasaženo do jeho ústavou zaručených práv, nicméně intenzita tohoto zásahu nebyla významnou měrou umocňována dalšími individuálně určenými závažnými skutečnostmi. Za této situace uzavřel, že přiměřené zadostiučinění, které žalobci náleží ve smyslu ustanovení § 31a OdpŠk, odpovídá částce 80.000,- Kč.

Rozsudek odvolacího soudu napadl žalobce dovoláním, neboť podle jeho názoru zadostiučinění ve

výši 80.000,- Kč neodpovídá intenzitě zásahu do jeho práv a je nepřiměřeně nízké. V žalobě zdůvodnil, proč považuje za odpovídající částku přiměřeného zadostiučinění 150.000,- Kč. I když utrpěné škody a vytrpěná příkoří lze těžko finančně vyčíslit, je nutné specifikovat alespoň symbolické zadostiučinění za nemajetkovou újmu. Za základ je možné vzít částky odškodnění za průtahy v řízení, které běžně žalovaná přiznává ve výši 15.000,- Kč za jeden rok, což je v souladu také se stanoviskem Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011 k výkladu zákona č. 82/1998 Sb. Téměř pěti letům jeho trestní perzekuce by tak odpovídala částka 75.000,- Kč. Vzhledem k tomu, že jím „vytrpěná příkoří nespočívají v nějakých standardních průtazích v řízení, ale šlo o zlovolnou a zvráceně vykonstruovanou kriminalizaci a trestní represi, přičemž se na ní záměrně podílely jak struktury státní policie a státního zastupitelství, tak z počátku i struktury soudní, je na místě uvedenou částku zvýšit, a to nejméně dvakrát“. Odkazuje přitom na vyjádření státního zástupce vyžádané žalovanou v rámci předběžného projednání jeho nároku, ve kterém se uvádí, že od počátku bylo zřejmé, že trestný čin útoku na státní orgán není ve věci dán a současně bylo od počátku problematické i posouzení jednání obžalovaného P. jako trestného činu pomluvy vůči dotčeným soudcům.

S odkazem na ustanovení § 31a odst. 2 a 3 OdpŠk poukazuje dovolatel na celkovou délku proti němu vedeného trestního stíhání. Věc nebyla složitá, byl však „vystaven různým zlovolným útoků, včetně pokusu o zbavení jeho osobní svobody zavřením do blázince na základě primitivních lží státní policií přibraného prolhaného ‘znalce’ M. a také útokům proti svým občanským a procesním právům přímo v budově Okresního soudu Teplice, za které byla původně věc projednávající soudkyně F. vyloučena z projednávání jeho věci a kárně potrestána“. Jako obviněný a obžalovaný se na svém trestním stíhání aktivně nepodílel, neinicioval je a ani pro ně nezavdal příčinu. Postup „orgánů trestní represe byl od počátku zlovolný a namířen k perzekuci jeho osoby“. Vysoký význam předmětu řízení i závažnost vzniklé újmy pro jeho osobu jsou zřejmé i s ohledem na opatrovnické řízení o výchovu jeho nezletilého syna, vedené v téže době u Okresního soudu v Ústí nad Labem. Intenzita zásahu do jeho práv dalšími individuálně určenými závažnými skutečnostmi významnou měrou proto umocňována byla. Ačkoliv odvolací soud dospěl k závěru, že nezákonným trestním stíháním bylo zasaženo do jeho ústavně zaručených práv, přesto jím požadovanou částku 150.000,- Kč neakceptoval a rozhodl o zadostiučinění ve výši 80.000,- Kč. Tato částka je přitom v relaci s nárokem na odškodnění za „běžné“ průtahy v řízení a závažnosti zásahu do jeho práv trestním stíháním za popsaných okolností neodpovídající.

Žalovaná se k dovolání nevyjádřila.

Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zák. č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 7. 2009 (viz čl. II., bod 12 zákona č. 7/2009 Sb.).

Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou a řádně zastoupenou podle § 241 odst. 1 o. s. ř.

Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže to zákon připouští.

Jelikož napadený rozsudek odvolacího soudu není měnícím ve smyslu § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., ani potvrzujícím poté, co předchozí rozsudek soudu prvního stupně (jímž rozhodl „jinak“) byl odvolacím soudem zrušen podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř., přichází v úvahu přípustnost dovolání toliko na základě ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

Pro dovození přípustnosti dovolání ve smyslu tohoto ustanovení by dovolací soud musel dospět k závěru, že napadené rozhodnutí je ve věci samé po právní stránce zásadně významné. Dle ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř. má rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu nebyla dosud vyřešena, nebo která

je odvolacími soudy rozhodována rozdílně, nebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak; k okolnostem uplatněným dovolacími důvody podle § 241a odst. 2 písm. a) a § 241a odst. 3 se nepřihlíží.

Dovolací přezkum je za těchto podmínek přípustný toliko pro posouzení otázek právních, z čehož vyplývá, že relevantním dovolacím důvodem je jen ten, jímž lze namítat, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř.). Jen z pohledu tohoto důvodu, jehož obsahovým vymezením je dovolací soud vázán (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), lze posuzovat, zda dovoláním napadené rozhodnutí je zásadně právně významné.

Dovolatel překládá Nejvyššímu soudu řadu tvrzení o skutečnostech, které ze skutkových zjištění odvolacího soudu nevyplývají (záměrná kriminalizace jeho osoby, úklady a útoky ze strany ze strany orgánů činných v trestním řízení, vliv jeho trestního stíhání na opatrovnické řízení týkající se jeho nezletilého syna). Tím uplatňuje dovolací důvod podle § 241a odst. 3 o. s. ř., ke kterému při zkoumání přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. nelze přihlédnout (§ 237 odst. 3 o. s. ř.).

Nejvyšší soud však dospěl k závěru, že dovolání je přípustné pro posouzení otázky použitelnosti základní částky odškodnění nemajetkové újmy způsobené porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě na stanovení odškodnění v případě nemajetkové újmy způsobené trestním stíháním, které skončilo zproštěním obžaloby, neboť tuto otázku dosud ve své judikatuře neřešil.

Občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu přijalo dne 13. 4. 2011 stanovisko k výkladu ustanovení § 13 odst. 1 vět druhé a třetí a § 31a OdpŠk a čl. II zákona č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem (dále jen Stanovisko). Cílem Stanoviska bylo poskytnout soudům nižších stupňů určité vodítko, jak postupovat při posouzení nároku na přiměřené zadostiučinění ve smyslu § 31a odst. 3 OdpŠk, a tímto přispět i ke zjednodušení a zkrácení kompenzačního řízení. V deváté právní větě Stanoviska Nejvyšší soud uvedl, že odůvodnění výše přiznaného zadostiučinění musí obsahovat hodnocení, v němž se vychází ze základní částky stanovené násobkem celkové doby řízení v letech či měsících a částky přiznávané za jednotku času řízení s následným připočtením či odečtením vlivu skutečností vyplývajících z kritérií obsažených v § 31a odst. 3 písm. b) až e) OdpŠk. Pro poměry České republiky pak považoval za přiměřené, jestliže se základní částka, z níž se při určování výše přiměřeného zadostiučinění vychází, pohybuje v rozmezí mezi 15.000,- Kč až 20.000,- Kč (cca 600 až 800 EUR) za jeden rok řízení, tj. 1.250,- Kč až 1.667,- Kč (cca 50 až 67 EUR) za jeden měsíc řízení.

Uvedený postup při stanovení výše peněžitého zadostiučinění v případech nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení mohl Nejvyšší soud zvolit proto, že v nich existují určité jednotící prvky, vyjádřené demonstrativně kritérii § 31a odst. 3 OdpŠk a dlouhodobě dovozované judikaturou Evropského soudu pro lidská práva k výkladu čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, od kterých se odvíjí intenzita újmy poškozeného a tím i forma či výše zadostiučinění. Díky nim lze stanovit v obecné rovině postup výpočtu přiměřeného zadostiučinění v penězích, který však nikdy nesmí odhlížet od okolností konkrétního případu.

Obdobně, byť s daleko menším nárokem na přesnost a pouze proto, aby dostál své roli sjednotitele judikatury a předešel extrémnímu poskytování neodůvodnitelně nepřiměřeně nízkých či naopak zjevně nepřiměřeně vysokých odškodnění v obdobných případech, postupoval Nejvyšší soud i v případě stanovení odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou vazbou v trestním řízení, které skončilo zastavením nebo zproštěním obžaloby (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2357/2010, uveřejněný pod č. 52/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), neboť i v těchto případech existuje jednotící prvek, spočívající ve zbavení svobody poškozeného a

jemu odpovídající nemajetková újma, který určité zobecnění umožňuje.

Oproti dvěma uvedeným nárokům se však nárok uplatněný žalobou v tomto řízení liší tím, že s výjimkou trestního stíhání, které skončilo zastavením nebo zproštěním obžaloby, a které samo o sobě pro posouzení intenzity nemajetkové újmy není dostatečné, žádný jednotící prvek neobsahuje. Není proto možné výši odškodnění nemajetkové újmy způsobené trestním stíháním, které skončilo zastavením nebo zproštěním obžaloby, odvozovat od určité (výchozí) částky za měsíc či rok trestního stíhání.

Jediným jednotícím prvkem je zde požadavek, aby soudem přiznané zadostiučinění odpovídalo výši přiznaného zadostiučinění v případech, které se v podstatných znacích (poměřovaných zejména s ohledem na níže uvedená rozhodná kritéria) shodují. Jinak vyjádřeno, výše přiznaného zadostiučinění by se neměla bez zjevných a podstatných skutkových odlišností konkrétního případu podstatně odlišovat od zadostiučinění přiznaného v případě skutkově obdobném. Významnější odchylka je v tomto směru možná jen tehdy, bude-li též soudem řádně a přesvědčivě zdůvodněna (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3867/2011 Rozhodnutí Nejvyššího soudu zde citovaná a Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu jsou veřejnosti dostupná na internetových stránkách Nejvyššího soudu, www.nsoud.cz.

Domnívá-li se žalobce, že je při stanovení odškodnění jeho nemajetkové újmy možné vyjít z částky, představující dvojnásobek základní částky odškodnění v případě nemajetkové újmy vzniklé z neprojednání věci v přiměřené lhůtě, není jeho názor správný.

Nesprávný je také odkaz žalobce na kritéria § 31a odst. 3 OdpŠk, která se týkají výlučně stanovení odškodnění v případě nesprávného úředního postupu podle § 13 odst. 1 věta druhá a třetí OdpŠk, tj. porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě a nelze je tedy aplikovat na projednávanou věc.

Uvedené však neznamená, že nemohou či nemají existovat předem daná obecná kritéria, k nimž soudy přihlížejí při stanovení toho, co lze v individuálním případě, jako je ten žalobcův, považovat za adekvátní zadostiučinění.

Podle § 31a odst. 1 OdpŠk platí, že „bez ohledu na to, zda byla nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobena škoda, poskytuje se podle tohoto zákona též přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu.“

Podle § 31a odst. 2 OdpŠk „zadostiučinění se poskytne v penězích, jestliže nemajetkovou újmu nebylo možno nahradit jinak a samotné konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující. Při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění se přihlédne k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo.“

Nejvyšší soud ve své judikatuře (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2813/2011) dovodil, že kritéria, která pravidelně mohou indikovat rozsah způsobené nemajetkové újmy, jsou v případech zahájení trestního stíhání (řízení), které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem, následující:

1) Povaha trestní věci. Pod tímto kritériem se má na mysli zejména závažnost trestného činu kladeného osobě poškozené za vinu, neboť ta zpravidla přímo úměrně zvyšuje intenzitu, s jakou osoba poškozená konkrétní trestní řízení proti ní vedené negativně vnímá. To souvisí i s hrozbou trestního postihu (druhem a výší trestu) a případného společenského odsouzení, jež se zrcadlí v charakteru veřejného zájmu chráněného trestními předpisy v konkrétním případě (tedy v těch veřejných hodnotách, které jsou chráněny konkrétní skutkovou podstatou obsaženou ve zvláštní části trestního zákoníku). Například újma bude obecně větší v případě trestního stíhání pro zločin vraždy,

za který hrozí uložení základního trestu odnětí svobody v rozmezí deset až osmnáct let (§ 140 odst. 1 trestního zákona), než v případě přečinu podvodu, za který hrozí uložení trestu odnětí svobody až na dvě léta, zákaz činnosti nebo propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 209 odst. 1 trestního zákona), přičemž obviněný podvodník nebude vystaven takovému společenskému odsudku jako domnělý vrah.

2) Délka trestního řízení. Toto kritérium zohledňuje zejména to, po jak dlouhou dobu zásah do osobnostních složek jednotlivce v důsledku proti němu vedenému trestnímu řízení trval. Lze zde vyjít případně z toho, že trvání trestního stíhání může způsobovat kontinuální nárůst újmy projevující se v osobnosti člověka; délka trestního stíhání však na druhou stranu, zejména v případě uvadajícího zájmu společenského prostředí o daný případ, nemusí mít nutně za následek narůstající dotčení integrity poškozeného a mohlo by být v takových poměrech uvažováno o poklesu intenzity újmy v průběhu plynutí času. Zajisté je vždy na místě porovnávat vliv tohoto kriteria s ostatními a nečinit z něj mechanicky určující hledisko.

3) Následky způsobené trestním řízením v osobnostní sféře poškozené osoby. Toto kritérium umožňuje zohlednění individuálních následků trestního stíhání v osobnostní sféře poškozené osoby, jež mohou být umocněny či zmírněny v důsledku objektivních skutečností daného případu formulovaných pod body 1 a 2. Jinými slovy řečeno, negativní dopady zahájeného trestního stíhání do osobnosti člověka – morální narušení osobnosti (integrity) poškozeného v době trestního stíhání a narušení její profesní, soukromé, rodinné, popřípadě i jiné sféry života (viz výše) – mohou být zvýrazněny či naopak potlačeny podle intenzity naplnění prvních dvou kritérií. Které konkrétní složky osobnosti mohou být zahájen a vedením trestního stíhání v konkrétním případě narušeny, nelze předem taxativně stanovit. Je proto úkolem soudů, aby v každém jednotlivém řízení k tvrzení účastníků (a případným důkazním návrhům) toto zjišťovaly.

Vedle toho je třeba podle § 31a odst. 2 OdpŠk při stanovení formy a výše zadostiučinění přihlédnout k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo. Těmi budou zejména okolnosti vydání usnesení o zahájení trestního stíhání, projevující se například ve zjištění, že trestní stíhání bylo proti poškozenému zahájeno zjevně bezdůvodně nebo dokonce s cílem jej poškodit (v takovém případě bude poškozený zahájení trestního stíhání vnímat obzvlášť úkorně). Budou jimi ale také okolnosti zahájení trestního stíhání předcházející, popřípadě trestní stíhání poškozeného provázející, vedoucí k závěru o podílu poškozeného na tom, že proti němu bylo trestní stíhání zahájeno, popřípadě, že proti němu bylo ve vedení trestního stíhání pokračováno, aniž by bylo lze uzavřít, že si trestní stíhání zavinil sám. V této souvislosti je třeba rovněž zohlednit důvody, pro které k zastavení trestního stíhání, nebo zproštění obžaloby došlo. Přitom je třeba vycházet z toho, že forma a případná výše zadostiučinění nesmí být v rozporu s obecně sdílenou představou spravedlnosti, tj. její přiznání je nad rámec konstatování porušení práva namístě pouze tehdy, jestliže by se z hlediska obecné slušnosti poškozenému satisfakce skutečně mělo dostat (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2813/2011).

K potřebě zohlednění důvodů, pro něž bylo trestní řízení zastaveno, resp., pro které byl obžalovaný zproštěn obžaloby, se vyjádřil i Ústavní soud, když uzavřel, že „každé trestní stíhání ovlivňuje osobní život trestně stíhaného, na kterého je sice do okamžiku právní moci meritorního rozhodnutí třeba pohlížet jako na nevinného, avšak samotný fakt trestního stíhání je zátěží pro každého. Již samotné trestní stíhání výrazně zasahuje do soukromého a osobního života jednotlivce, do jeho cti a dobré pověsti, a to tím spíše, jedná-li se o obvinění „liché“, což je posléze pravomocně stvrzeno zprošťujícím rozsudkem soudu, podle něhož se skutek, z něhož byl jednotlivec obviněn a obžalován, nestal, případně nebyl trestným činem“ (nález Ústavního soudu ze dne 17. 6. 2008, sp. zn. II. ÚS 590/08, N 108/49 SbNU 567, § 33).

Z vyloženého vyplývá, že hledisko způsobené nemajetkové újmy je zpravidla nejintenzivněji naplněno

tehdy, jestliže je vydán zprošťující rozsudek pro důvody uvedené v § 226 písm. a) a b) tr. řádu (tedy že nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán, nebo že v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem). Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 7. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4280/2011.

S ohledem na shora uvedené není správný názor odvolacího soudu, podle kterého není podstatné, jestli se žalobce dopustil takového jednání, u něhož bylo třeba „prošetřit“, zda šlo o jednání dovolené či o trestný čin. Tato okolnost by nebyla podstatná v případě nároku na náhradu škody, u kterého Nejvyšší soud opakovaně dovodil, že zavinění obviněného na zahájení trestního stíhání proti němu v obecné rovině znamená, že obviněný svým zaviněným úkonem přispěl k tomu, že trestní řízení proti němu bylo či muselo být zahájeno, tedy že jeho jednání bylo důvodem k zahájení trestního stíhání proti němu. Nejde tedy o to, zda se dopustil, byť zaviněně, skutku, pro který byl stíhán a jímž vyvolal podezření, že byl spáchán trestný čin, ale o to, zda svým jiným či dalším jednáním ovlivnil postup orgánů činných v trestním řízení před zahájením trestního stíhání nebo v jeho průběhu tak, že bez tohoto jednání by k zahájení (pokračování) trestního stíhání nedošlo, např. uváděním nepravdivých skutečností či předstíráním, že vůči němu jsou důvody k trestnímu stíhání, ačkoliv objektivně neexistovaly. Podmínka, že poškozený si sám zavinil zahájení trestního stíhání, není tedy naplněna samotnou okolností, že se dopustil skutku, pro který bylo trestní stíhání proti němu zahájeno (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2002, sp. zn. 25 Cdo 539/2002).

V případě náhrady nemajetkové újmy se s ohledem na její rozdílný charakter, v porovnání s náhradou škody (majetkové újmy) a zákonný požadavek § 31a odst. 2 OdpŠk přihlédnout při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění i k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo, omezení dovozované ve vztahu k nároku na náhradu škody neuplatní a naopak je třeba chování poškozeného, kterým ke vzniku nemajetkové újmy přispěl, zohlednit. Bude-li zjištěno, že se poškozený dopustil jednání, pro které byl následně trestně stíhán, nepovede to sice k závěru o tom, že si trestní stíhání zavinil a tím pádem k absenci odpovědnosti státu za poškozenému trestním stíháním vzniklou újmu, ale půjde o důležitou okolnost pro stanovení formy a případně výše odškodnění nemajetkové újmy podle § 31a odst. 2 Odpšk.

Odvolací soud nepřihlédl k tomu, zda se žalobce dopustil jednání, pro které byl následně trestně stíhán, ani k dalším okolnostem trestního stíhání žalobce, které se promítly do skutkových zjištění soudu prvního stupně, převzatých z odůvodnění zprošťujícího rozsudku trestního soudu v žalobcově věci, ze kterých lze usuzovat na nedůvodnou kriminalizaci žalobce. Z toho důvodu je právní posouzení nároku žalobce neúplné a tudíž nesprávné.

K tomu Nejvyšší soud dodává, že závěr o nesprávnosti právního posouzení žalobcova nároku odvolacím soudem nelze vykládat tak, že by žalobci mělo být přiznáno odškodnění vyšší, než jaké mu přiřkl svým rozsudkem odvolací soud. Za stávajícího stavu skutkových zjištění by jakýkoli závěr o výši přiměřeného zadostiučinění žalobcovy nemajetkové újmy byl předčasný. Pokud by však v dalším řízení dospěl soud k závěru, že se okolnosti ve prospěch žalobce, spočívající v jeho záměrné kriminalizaci orgány činnými v trestním řízení a v neprospěch žalobce, spočívající v jeho podílu na tom, že byl trestně stíhán, vzájemně vyvažují a nebyly by shledány další okolnosti rozhodné pro stanovení výše žalobcova odškodnění, bylo by dosud žalobci poskytnuté odškodnění v částce 80.000,- Kč více než dostačující.

Dovolací soud dále zkoumal, zda řízení před oběma soudy nebylo postiženo vadami uvedenými v § 229 odst. 1, odst. 2 písm. a), b) a odst. 3 o. s. ř., jakož i jinými vadami řízení, které by mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Dovolatel v tomto ohledu ničeho nenamítal, dovolací soud nicméně dospěl k závěru, že řízení bylo postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, neboť ve věci rozhodl věcně nepříslušný soud prvního stupně a odvolací soud nezjednal nápravu způsobem vyplývajícím z § 219a odst. 1 písm. a) a § 221

odst. 1 písm. a) nebo b) o. s. ř. (viz Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 1919).

Otázka, která je pro posouzení věcné příslušnosti soudu v obdobných případech klíčová, spočívá v aplikovatelnosti zákona č. 82/1998 Sb., ve znění zákona č. 160/2006 Sb. Soud prvního stupně i soud odvolací dospěly k závěru, že na daný případ je zákon č. 82/1998 Sb. v uvedeném znění plně aplikovatelný.

Podle článku II. zákona č. 160/2006 Sb., který novelizoval s účinností od 27. 4. 2006 zákon č. 82/1998 Sb., se „odpovědnost podle tohoto zákona za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem podle § 13 odst. 1, věty druhé a třetí, a § 22 odst. 1, věty druhé a třetí, zákona č. 82/1998 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, […] vztahuje také na nemajetkovou újmu vzniklou přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, pokud nebyl nárok na náhradu této újmy promlčen; v případě, že poškozený podal před nabytím účinnosti tohoto zákona k Evropskému soudu pro lidská práva z tohoto titulu v dané věci včasnou stížnost, o které tento soud dosud nevydal konečné rozhodnutí, dojde k promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy za 1 rok ode dne účinnosti tohoto zákona.“

Nejvyšší soud k tomu opakovaně uvedl, že „z uvedeného je zřejmé, že zák. č. 82/1998 Sb., ve znění zák. č. 160/2006 Sb., působí zpětně toliko ve vztahu k nemajetkové újmě způsobené nesprávným úředním postupem, který spočívá v nevydání rozhodnutí v zákonem stanovené nebo přiměřené lhůtě. Nevztahuje se na odpovědnost za nemajetkovou újmu vzniklou z jiného důvodu přede dnem účinnosti zák. č. 160/2006 Sb. (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 3916/2008, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2011, sp. zn. 30 Cdo 21/2010; všechna zde citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na jeho internetových stránkách, www.nsoud.cz, nebude-li uvedeno jinak).“

V rozsudku ze dne 18. 10. 2011, sp. zn. 30 Cdo 5180/2009, Nejvyšší soud dále uzavřel, že „v případě nezákonných rozhodnutí lze odpovědnost státu za újmu jimi způsobenou posoudit podle zák. č. 82/1998 Sb., ve znění zák. č. 160/2006 Sb., pouze tehdy, došlo-li k vydání rozhodnutí za účinnosti zák. č. 160/2006 Sb., tj. počínaje 27. 4. 2006, popř. tehdy, byla-li sice tato rozhodnutí vydána před účinností zák. č. 160/2006 Sb., ale újma jimi byla způsobená až v době po jeho účinnosti.“ V tomto rozhodnutí se Nejvyšší soud detailně vypořádal i s nejednotnou judikaturou Ústavního soudu.

Vyžaduje-li totiž čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), aby byla škoda, za niž odpovídá stát, nahrazena každému, za podmínek stanovených zákonem, je třeba příslušný zákon vykládat způsobem, který naplnění daného ústavního požadavku umožní. Došlo-li tedy ke vzniku újmy v době, kdy již zák. č. 82/1998 Sb. zakládal nárok na náhradu nemajetkové újmy, je třeba odpovědnost státu za tuto újmu posoudit podle daného znění zák. č. 82/1998 Sb., byť by nezákonné rozhodnutí o zahájení trestního stíhání, od něhož se odpovědnost státu odvíjí, bylo vydáno před účinností zák. 82/1998 Sb., ve znění zák. č. 160/2006 Sb. Opačný výklad by vedl k tomu, že samotné vydání rozhodnutí, od něhož se odvozuje odpovědnost státu za způsobenou újmu, před účinností zák. č. 160/2006 Sb., by znemožnilo odškodnit v režimu zák. 82/1998 Sb., ve znění zák. č. 160/2006 Sb., újmou vzniklou (např. i v důsledku trestního stíhání) po nabytí účinnosti zák. č. 160/2006 Sb., čímž by nebyl naplněn ústavní požadavek čl. 36 odst. 3 Listiny.

V souzené věci bylo třeba za nezákonné rozhodnutí ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. považovat usnesení o zahájení trestního stíhání, které nabylo právní moci dne 14. 4. 2005. Dané rozhodnutí působilo újmu v nemajetkové sféře žalobce až do právní moci zprošťujícího rozsudku v trestním řízení, tj. do 5. 8. 2009. V takovém případě je ale třeba při zohlednění výše uvedených závěrů dovodit, že ustanovení zákona č. 82/1998 Sb., ve znění zákona č. 160/2006 Sb. (účinného od 27. 4. 2006) se neuplatní pro posouzení případně vzniklé nemajetkové újmy způsobené v období od právní

moci „nezákonného rozhodnutí“ (tj. od 14. 4. 2005) do nabytí účinnosti zákona č. 160/2006 Sb. (tj. do 27. 4. 2006). Naopak, odpovědnost státu za nemajetkovou újmu vzniklou žalobci „nezákonným rozhodnutím“ v době od účinnosti zák. č. 160/2006 Sb., tj. od 27. 4. 2006, do právní moci zprošťujícího rozsudku, (tj. dne 5. 8. 2009) je třeba posoudit podle zák. č. 82/1998 Sb., ve znění zák. č. 160/2006 Sb.

Před účinností zák. č. 160/2006 Sb. nebyl možný výklad čl. 36 odst. 3 Listiny v pojmu škoda takový, aby daný pojem zahrnoval rovněž nemajetkovou újmu, a to vzhledem k odlišnému obsahu daných pojmů (srov. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/04, publikovaný pod č. 98 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 37, a vyhlášený pod č. 265/2005 Sb.).

Nejvyšší soud je přesvědčen o tom, že čl. 36 odst. 3 Listiny není přímo aplikovatelným a v důsledku toho je věcí zákonodárce, v jakém rozsahu, vymezeném v zákoně předvídaném v čl. 36 odst. 4 Listiny, se rozhodne náhradu škody, majetkové i nemajetkové, za níž odpovídá stát, poskytnout (srov. nález Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. II. ÚS 1612/09, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2007, sp. zn. 25 Cdo 811/2006, či již výše citovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 5180/2009).

Nejvyšší soud se ovšem cítí být ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy vázán závěry vyslovenými v nálezu Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. IV. ÚS 428/05. V tomto nálezu posuzoval Ústavní soud situaci stěžovatele, který byl trestně stíhán a následně shledán vinným a odsouzen, přičemž později bylo rozhodnuto o zrušení odsuzujícího rozhodnutí coby rozhodnutí nezákonného. Ústavní soud dospěl k závěru, že daný nárok vzniklý v době před účinností zák. č. 160/2006 Sb., bylo možno odškodnit cestou právní úpravy ochrany osobnosti.

Podle § 9 odst. 2 písm. a) o. s. ř. krajské soudy rozhodují jako soudy prvního stupně ve věcech ochrany osobnosti podle občanského zákoníku.

S ohledem na § 9 odst. 2 písm. a) o. s. ř. bylo na soudu prvního stupně, aby vyloučil z důvodu své věcné nepříslušnosti část nároku, týkající se odškodnění žalobce za nezákonné rozhodnutí v době před 27. 4. 2006 (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 1990, sp. zn. 1 Cz 6/90, jenž není dostupný na internetových stránkách www.nsoud.cz, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1487/2001, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 70/2009) k samostatnému řízení postupem podle § 112 odst. 2 o. s. ř. (v návaznosti na odstranění neurčitosti žaloby žalobcem ve směru stanovení, v jakém rozsahu se jeho žalobní požadavek dotýká újmy utrpěné jím za dobu do účinnosti zák. č. 160/2006 Sb. a v jakém rozsahu po jeho účinnosti) a následně ohledně vyloučeného nároku postupoval podle § 104a odst. 2 o. s. ř. a věc po vyjádření účastníků předložil svému nadřízenému vrchnímu soudu k rozhodnutí o tom, které soudy jsou věcně příslušné o něm rozhodnout.

K uvedenému Nejvyšší soud podotýká, že nemohl v otázce věcné příslušnosti k projednání nároku žalobce rozhodnout sám postupem podle § 243b odst. 3 věta druhá o. s. ř., neboť žalobce musí k výzvě soudu nejdříve vymezit, v jaké části jím dosud uplatněného nároku na finanční zadostiučinění se jedná o kompenzaci tvrzené nemajetkové újmy způsobené do 27. 4. 2006 a v jaké části se jedná o finanční kompenzaci tvrzené nemajetkové újmy způsobené od 27. 4. 2006 do 5. 8. 2009. K tomu musí být soudem vyzván postupem podle § 43 o. s. ř., neboť dokud tak neučiní, je jeho žaloba stižena neurčitostí spočívající v požadavku na odškodnění dvou nároků s různým právním základem jedinou částkou.

Věcně příslušný soud rozhodující o nároku žalobce v rámci řízení o ochranu osobnosti pak při svém rozhodování přihlédne k tomu, že je daným postupem suplována absence zákonné úpravy odškodnění nemajetkové újmy, za kterou odpovídá stát, jež by v případě, pokud by nárok spadal do

časové působnosti zák. č. 82/1998 Sb., ve znění zák. č. 160/2006 Sb., byl posuzován podle § 31a odst. 2 tohoto zákona.

Jelikož je ze shora uvedených důvodů právní posouzení žalovaného nároku odvolacím soudem neúplné a tudíž nesprávné, když zároveň řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, postupoval dovolací soud podle 243b odst. 2, části věty za středníkem, o. s. ř. a v rozsahu napadeném dovoláním rozsudek odvolacího soudu zrušil. Protože se důvod zrušení rozsudku odvolacího soudu týkal též rozsudku soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud podle § 243b odst. 3 věta druhá o. s. ř. ve stejném rozsahu také rozsudek soudu prvního stupně a podle téhož ustanovení vrátil věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

(zdroj: www.nsoud.cz)

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nesprávné poučení
- Nájem bytu
- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Promlčení (exkluzivně pro předplatitele)
- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Doručování
- Zastoupení
- Zánik závazku
- Zadržovací právo
- Insolvenční řízení (exkluzivně pro předplatitele)